

Iz prakse za prakso

Publicistična dejavnost v arhivih Teze za 16. zborovanje na Ptuj

JANEZ KOPAČ

Pri obravnavanju publicistične dejavnosti v arhivih je potrebno ločiti med finančno in vsehinsko platjo. Nekateri publicistični izdelki lahko nastanejo skoraj zastonj, nekateri pa sploh niso mogoči, če za njihovo realizacijo niso zagotovljena zadostna finančna sredstva. Med zagotovljena zadostna finančna sredstva za večino arhivskih publicističnih projektov pa je poleg sredstev za čiste materialne stroške (npr. stroški tiska itd.) potrebno všteti tudi primerne honorarje za avtorje, ki tekste pripravljajo, pa naj gre za avtorje, ki so ali pa niso zaposleni v arhivski ustanovi, ki tekst publicira. Razume se, da je honorar za avtorja, ki ni zaposlen v arhivu, višji, kakor za "domačega" avtorja. Da pa ne bi prihajalo do nepotrebnih sporov, je potrebno, da ta razmerja in merila reši primeren interni predpis arhivske ustanove.

Po namenu in delno včasih tudi po nujno potrebni višini finančnih sredstev lahko delimo arhivsko publicistično dejavnost vsaj na tri skupine, in sicer:

- publicistika, s katero želimo predstaviti širši javnosti arhive in njihovo dejavnost,
- publiciranje izdelkov, ki so rezultat arhivskega strokovnega dela,
- publicistika s področja zgodovinopisja.

Vsaka od navedenih skupin je lahko samostojna oblika publicistične dejavnosti, pogosto pa prihaja do kombinacij elementov, ki so pretežno značilni za posamezne skupine.

A) Predstavitev arhivov in arhivske dejavnosti

Med ljudmi je v splošnem ukoreninjeno mišljenje, da so arhivi nekakšne nepotrebne ustanove, ki domujejo po kletih, podstrešjih ali pa vsaj zanemarjenih tretjerazrednih pisarniških prostorih. S predstavitveno obliko arhivske publicistične dejavnosti pa je potrebno predstaviti arhive in njihovo dejavnost na poljuden način širši javnosti in ima zato pretežno ozaveščevalni namen. Ta vrsta arhivske publicitete posreduje ljudem informacije o gradivu, ki je v arhivih in je za posameznika ali ustanovo tudi poslovno pomembno (številna dovoljenja, spričevala, načrti, upravni in sodni postopki, npr. denacionalizacije itd.). Tovrstne informacije pa morajo poudarjati tudi historičen pomen gradiva v arhivih in prek

obeh komponent mora jasno odsevati pomembnost arhivskih ustanov. Ta vrsta arhivske publicitete se v najrazličnejših oblikah lahko pojavlja v sredstvih javnega obveščanja od časopisov prek radia, televizije in sodobnih računalniških povezav. V to skupino publicistične dejavnosti lahko vključimo tudi arhivske priložnostne publicistične izdelke, kot npr. publikacije ob obletnicah arhivskih strokovnih združenj in arhivskih ustanov ali publikacije ob pomembnejših pridobitvah arhivov (npr. pridobitev novih poslovnih ali depojskih prostorov, pomembnejših fondov itd.). V to skupino hi lahko vključili tudi tiskana letna poročila arhivov, seveda v za občinstvo zanimivi obliki in z zanimivo vsebino. Kot dobra začetna informacija o arhivskem gradivu in arhivu pa je lahko tudi letak ali zgibanka z najosnovnejšimi podatki o arhivski ustanovi.

Na splošno lahko ugotovimo, da slovenski arhivi tovrstno predstavitev premalo uporabljamo, tudi zato, ker najpogosteje za tovrstno dejavnost niso potrebna nobena ali pa vsaj ne zelo velika finančna sredstva.

B) Publiciranje izdelkov, ki so rezultat arhivističnega strokovnega dela

Ta sklop arhivske publicistične dejavnosti je najboljšežnejši in tudi najpomembnejši od vseh treh skupin.

Po namenu, ki ga arhiv, arhivist ali arhivistični teoretik želi doseči, lahko razdelimo ta sklop publiciranja na nekaj skupin, in sicer:

1. Publicistična dejavnost, ki je namenjena raziskovalecem arhivskega gradiva. Rezultat mora biti kvaliteten pripomoček za raziskavo arhivskega gradiva. To skupino tvorijo publikacije, kot so:

- a) objave arhivskih virov
- b) objave arhivskih inventarjev
- c) objave arhivskih vodnikov
- č) objave popisov izbranih fondov, ki niso pripravljeni do stopnje inventarja
- d) druge vrste publikacij, ki imajo naravo pripomočka za uporabo arhivskega gradiva.

Vse našteje objave so lahko splošne ali tematske. Njihova izdelava je zelo zahtevna in kompleksna, zato je izjemno pomembna koncep-

tualna priprava tovrstnih publikacij.

Vsaka oblika od naštetih publikacij ima svoje zakonitosti in osnovne elemente, ki so bolj ali manj natančno opredeljeni, nekateri tudi določeni s predpisi (npr. arhivski inventar in arhivski vodnik, delno arhivski popis; Pravilnik o strokovni obdelavi in izdelavi pripomočkov za raziskave arhivskega gradiva, Ur. l. SRS, št. 11/88). Praksa pa kaže, da arhivisti ne upoštevamo predpisanih elementov za posamezne vrste pripomočkov za uporabo in si marsikdaj pod istimi pojmi predstavljamo in pojmuemo različne strokovne stvari.

Veliko bolj neprijetno je, da npr. objava arhivskih virov kot zelo pomembna oblika arhivistične publicistične dejavnosti elementov objave nima definiranih, zato se objave virov lahko zelo razlikujejo. Pri tem pa je treba upoštevati, da med objave virov spadajo tudi objave fotografij, kjer veljajo drugačne zakonitosti kot za objave pisnih dokumentov.

Ker gre pri objavah virov za izjemno pomembno promocijsko obliko arhivov, je nujno potrebna večja uniformiranost ob upoštevanju svobodnejše presoje pri specifičnih fondih ali obdelovalnih temah.

2. Kombinacijo med arhivskim pripomočkom za raziskave in predstavitvijo gradiva pa predstavljajo najpogosteje razstavni katalogi arhivskih razstav. Običajno so ti katalogi povezava med tematsko objavo arhivskih virov in tematskim vodnikom (tema je določena z vsebino razstave), hkrati pa še s historično obdelavo na razstavi predstavljene teme.

3. Publicistična dejavnost s tega področja arhivistične teorije je brez dvoma najzahtevnejša

oblika arhivskega publiciranja. Po obliki je lahko samostojna publikacija ali pa članek v strokovnih in drugih revijah. Pahljača tovrstnih raziskav in publiciranja vsebinsko zajema področja od arhivske zakonodaje, ki določa osnove za teoretična proučevanja dejansko vseh arhivističnih strokovnih vprašanj, od npr. valorizacije do računalniških in tehničnih oprem in rešitev v arhivih.

C) Publicistika s področja zgodovinopisja

Zelo pomemben sklop dejavnosti v arhivih sta tudi priprava in izdaja publikacij s področja zgodovinopisja, še zlasti teh, ki so nastale na osnovi preučevanja arhivskega gradiva konkretnega arhiva. Kljub vsemu pa je vendarle potrebno najti pravo razmerje med publicistično dejavnostjo, ki je nakazana v poglavju B, in je primarna in prioriteta za arhive in zgodovinopisje. Prepričan sem, da mora med zaposlenimi v arhivih prevladovati publicistična dejavnost s področja arhivistike, v nekoliko manjšem obsegu pa publicistična dejavnost s področja zgodovinopisja, kjer verjetno prevladuje krajevno zgodovinopisje.

SKLEP

V navedenih tezah za zborovanje na Ptuju o publicistični dejavnosti v arhivih sem poskušal nakazati osnovno shematiko te dejavnosti. Zavedam se, da so teze tudi pomanjkljive, zato želim, da vas spodbudijo k razmišljanju o teh problemih. Pričakujem, da se bo na zborovanju razvila konstruktivna razprava.